

VAI TRÒ VÀ THÔNG ĐIỆP CỦA TRANG SỨC TRONG MỸ THUẬT CHAMPA

I HUỲNH THANH THƠ

Email: Huynhthanhtho27799@gmail.com

Trường Đại học Văn Lang

THE ROLE AND MESSAGE OF JEWELRY IN CHAMPA ART

TÓM TẮT

ABSTRACT

"Vai trò và thông điệp của trang sức trong mỹ thuật Champa" nghiên cứu vai trò quan trọng của trang sức trong điêu khắc Champa, đồng thời phân tích thông điệp mà nó mang đến. Trang sức trong nghệ thuật Champa có vai trò truyền tải các biểu tượng và thông điệp tôn giáo, đại diện cho quyền lực và lãnh đạo, mỹ thuật và vẻ đẹp, khám phá nhận thức đa chiều cũng như duy trì sự đa dạng văn hóa của người Champa.

Thông qua phương pháp nghiên cứu quy nạp và diễn dịch, nhận thức được việc sử dụng các loại trang sức như vòng cổ, vòng tay, nhẫn và bông tai,... trang sức trong điêu khắc Champa không chỉ làm đẹp cho hình ảnh mà còn góp phần thể hiện ý nghĩa thần thánh của các tượng thần Champa. Ngoài ra, trang sức trong nghệ thuật Champa cũng thể hiện quyền lực và lãnh đạo. Các tượng thần được trang bị những mảnh trang sức quý giá, nhưng người thống trị và những người có quyền cao cấp khác cũng được tạo hình với những trang sức đặc biệt, thể hiện sự ưu ái và sự phân biệt đẳng cấp trong xã hội Champa. Trang sức trong điêu khắc Champa cũng đóng vai trò quan trọng trong việc bảo tồn và trưng bày sự đa dạng văn hóa của người Champa. Bằng cách sử dụng các loại trang sức đặc trưng, nghệ sĩ không chỉ tạo ra những tác phẩm nghệ thuật đẹp mắt mà còn góp phần duy trì và tôn vinh di sản văn hóa của dân tộc Champa.

Tổng kết lại, nghiên cứu này nhấn mạnh rằng trang sức trong điêu khắc Champa không chỉ làm đẹp mà còn truyền tải vai trò và thông điệp tôn giáo, biểu trưng quyền lực và lãnh đạo, thể hiện vẻ đẹp và khám phá nhận thức đa chiều. Ngoài ra, trang sức trên điêu khắc còn giúp bảo tồn sự đa dạng văn hóa của người Champa.

Từ khóa: Trang sức, Mỹ thuật điêu khắc, các vị thần, quyền lực, Champa

"The role and message of jewelry in Champa art" explores the important role of jewelry in Champa sculpture and analyzes the messages it conveys. Jewelry in Champa art serves to communicate religious symbols and messages, represents power and leadership, artistry and beauty, fosters multidimensional awareness, as well as maintains cultural diversity of the Champa people.

Through the method of contextual analysis and interpretation, it is understood that the use of various types of jewelry such as necklaces, bracelets, rings, and earrings in Champa sculpture not only enhances the visual appeal but also contributes to expressing the divine significance of Champa deities. Furthermore, jewelry in Champa art also signifies power and leadership. Deities are adorned with precious jewelry, while rulers and other high-ranking individuals are depicted with distinctive jewelry, reflecting favoritism and social hierarchy in Champa society. Jewelry in Champa sculpture also plays a significant role in preserving and exhibiting the cultural diversity of the Champa people. By using distinctive types of jewelry, artists not only create visually pleasing artworks but also contribute to the preservation and celebration of Champa's cultural heritage.

In conclusion, this study emphasizes that jewelry in Champa sculpture serves not only decorative purposes but also conveys religious roles and messages, symbolizes power and leadership, showcases beauty and fosters multidimensional awareness. Additionally, jewelry in sculpture helps preserve the cultural diversity of the Champa people.

Keywords: Jewelry, Sculpture, gods, power, Champa architectural decorative ceramic art

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Trong lịch sử nghệ thuật, trang sức đã đóng một vai trò quan trọng và mang đến thông điệp sâu sắc trong văn hóa của mỗi nền văn minh. Điều khắc Champa, một phần của nghệ thuật và văn hóa Champa ở miền Trung Việt Nam cổ đại, không phải là một ngoại lệ. Trong nghệ thuật điêu khắc Champa, trang sức không chỉ là những món đồ trang trí mà còn là một phương tiện tiêu biểu của sự quyền uy, tôn giáo, giai cấp và văn hóa dân tộc. Nghiên cứu về vai trò và thông điệp của trang sức trong nghệ thuật và văn hóa Champa được coi là rất quan trọng. Việc hiểu và phân tích các yếu tố văn hóa, tôn giáo và quốc gia được thể hiện trong trang sức giúp tăng cường hiểu biết về lịch sử và di sản văn hóa của người Champa. Ngoài ra, điều khắc Champa cũng có sự ảnh hưởng đến nền nghệ thuật hiện đại, và việc khám phá vai trò của trang sức trong điêu khắc tượng các vị thần Champa có thể mở ra nhiều cơ hội trong lĩnh vực này. Nhằm tìm hiểu và phân tích vai trò và thông điệp của trang sức trong mỹ thuật điêu khắc Champa. Bằng việc nghiên cứu đặc điểm và biểu tượng của trang sức, chúng ta có thể giải mã những thông điệp ẩn chứa trong các tác phẩm điêu khắc Champa. Nghiên cứu này sẽ ở phạm vi các tác phẩm điêu khắc trong các bảo tàng và miền Trung Việt Nam cổ đại.

Phương pháp nghiên cứu quy nạp và diễn dịch sẽ bao gồm việc thu thập dữ liệu trực tiếp từ các tác phẩm điêu khắc Champa ở Bảo tàng điêu khắc Chăm Đà Nẵng và gián tiếp thông qua trang Web của bảo tàng. Ngoài ra còn thu thập thêm thông tin về các tác phẩm điêu khắc ở khắp nơi thông qua các bài viết nghiên cứu. Phân tích các đặc điểm và yếu tố trang sức có trong các tác phẩm, và tìm hiểu ý nghĩa và thông điệp của chúng. Nghiên cứu cũng sẽ tham khảo các tư liệu lịch sử và nghiên cứu trước về nghệ thuật và văn hóa Champa để xây dựng một khung hiểu rõ ràng về vai trò của trang sức trong nghệ thuật điêu khắc Champa. Đối tượng nghiên cứu là trang sức được sử dụng trong nghệ thuật điêu khắc các vị thần Champa. Bài báo tập trung vào vai trò của trang sức trong nghệ thuật này và những thông điệp mà nó truyền tải. Các tác phẩm nghệ thuật điêu khắc của các vị thần Champa thường được tạo ra trong thời kỳ Champa (từ thế kỷ thứ 4 đến thế kỷ thứ 15) và có sự liên quan mật thiết đến văn hóa và tôn giáo của người Champa. Bài viết có thể tập trung vào nghiên cứu trang sức cụ thể, như vòng cổ, vòng tay, các mỹ phẩm đặc biệt, hoặc các chi tiết trang trí khác trên các bức tượng Champa.

Bài viết này mong muốn đóng góp vào việc hiểu rõ hơn về nghệ thuật và văn hóa Champa. Việc phân tích và giải mã vai trò và thông điệp của trang sức trong nghệ thuật điêu khắc tượng các vị thần Champa, chúng ta sẽ có cái nhìn sâu sắc hơn về di sản văn hóa

và tôn trọng sự đa dạng văn hóa của người Champa. Ngoài ra, nghiên cứu cũng có thể đóng góp cho lĩnh vực điêu khắc và nghệ thuật hiện đại thông qua việc khai thác và tái sử dụng các yếu tố trang sức từ nghệ thuật Champa.

2. NỘI DUNG**2.1 Khái quát về mỹ thuật Champa**

Mỹ thuật Champa là một trong những dạng nghệ thuật truyền thống của văn hóa Chăm, một dân tộc tại miền Trung Việt Nam và miền nam nước Campuchia. Nghệ thuật Champa phát triển từ thế kỷ IV và kéo dài đến thế kỷ XV, với những ảnh hưởng từ Ấn Độ cổ đại, Campuchia và Đông Dương.

Mỹ thuật Champa có nhiều thể loại khác nhau, bao gồm điêu khắc, đồ họa và kiến trúc. Một trong những điểm đặc biệt của nghệ thuật Champa là sự kết hợp giữa yếu tố tôn giáo và văn hóa. Với đa số các tác phẩm mang tính tôn giáo, những đền tháp Champa và điêu khắc chủ yếu được tạo ra để tôn vinh và thờ phụng các vị thần và các nhân vật trong truyền thuyết Champa.

Điêu khắc Champa là một phần quan trọng của nghệ thuật và di sản văn hóa của dân tộc Chăm. Điêu khắc Champa thường được tạo ra từ đá vôi, đá cẩm thạch, đá bazan và đá hoa cương, và mang những đặc trưng riêng biệt và độc đáo. Các tác phẩm điêu khắc Champa thường mang tính tôn giáo và thần thoại, với các hình ảnh của các vị thần Hindu như Shiva, Vishnu, Brahma và các nhân vật trong truyền thuyết Champa. Các tác phẩm còn thể hiện các chủ đề khác như cuộc sống hàng ngày, hoạt động nông nghiệp và hình ảnh của văn hóa Champa. Điêu khắc Champa được thực hiện với sự chăm chỉ và tỉ mỉ, với sự tinh xảo trong việc chạm khắc và sử dụng rất nhiều chi tiết trang trí. Những nét chạm khắc sắc nét và tinh tế, kỹ thuật được phát triển để biểu lộ cảm xúc và nhân vật. Các tác phẩm điêu khắc Champa thường có quy mô lớn, bao gồm cả các bức tượng thần và các bức tượng nhỏ hơn. Một số công trình điêu khắc Champa nổi tiếng bao gồm: tháp Po Nagar ở Nha Trang, tháp Po Klong Garai ở Ninh Thuận, bức tượng Mỹ Sơn, Khu di tích Chà Lâu ở Bình Thuận và nhiều bức tượng khác trên khắp miền Trung Việt Nam và miền nam nước Campuchia.

Điêu khắc Champa có ý nghĩa văn hóa quan trọng và là một phần không thể thiếu khi tìm hiểu về nghệ thuật và lịch sử Champa. Nó đại diện cho sự sáng tạo và tâm linh của dân tộc Chăm và là một phần không thể thiếu trong ngành du lịch và nghệ thuật Đông Nam Á.

2.2 Vai trò và thông điệp của trang sức trong mỹ thuật Champa

Trang sức trong Mỹ Thuật điêu khắc tượng thần Champa có vai trò quan trọng và mang những thông điệp đặc trưng. Dưới đây là một số vai trò và thông điệp của trang sức trong Mỹ thuật điêu khắc tượng thần Champa

2.2.1 Biểu trưng tôn giáo - Tôn vinh tín ngưỡng và thần linh: Trang sức trong Mỹ thuật Champa thường được tạo ra để thể hiện các tín ngưỡng tôn giáo của người Chăm. Nó còn được tạo ra để tôn vinh và thể hiện sự tôn trọng đối với các vị thần Champa. Là một cách để người dân Chăm đưa ra sự biểu tượng và nhìn nhận vai trò quan trọng của thần linh trong cuộc sống hàng ngày.

Hình 1. Thần Brahma
nguồn Bảo tàng Điêu khắc Chăm Đà Nẵng

Brahma là thần sáng tạo, đôi khi Brahma còn được xem là thần của sự thông thái, Brahma thường được thể hiện ở dạng phù điêu với ba khuôn mặt (khuôn mặt thứ 4 khuất ở phía sau). Trong tác phẩm này, thần ngồi trên lưng ngỗng Hamsa - vật cưỡi của thần. Chân phải xếp bằng, chân trái hơi duỗi ra với bàn chân trái hướng mũi xuống đất. Hai tay để trên bắp vế, tay phải cầm kiếm. Thần đội mũ hình chóp ba tầng (Kirita Mukuta). Trên cổ, cánh tay, cổ tay, cổ chân có đeo vòng nạm ngọc. Thần mặc một sampot có ba lớp được trang trí lồng lẩy, mép sampot không cuộn lên trên bắp vế mà được bẻ theo kiểu vành cánh hoa với những nếp xếp xoè ra là chi tiết ảnh hưởng của nghệ thuật Khmer thế kỷ XII.(1)

Trang sức trong điêu khắc tượng thần Brahma thường mang các biểu trưng tôn giáo sau đây:

+ Mặt nạ: Đại diện cho sự bí ẩn và quyền năng siêu nhiên của Brahma. Mặt nạ có thể có nhiều hình dạng và biểu tượng khác nhau, tùy thuộc vào truyền thống và phong cách điêu khắc cụ thể.

+ Mũ hình chóp ba tầng : biểu thị tầm quan trọng và vị trí cao cấp của Brahma trong hệ thần thoại Hindu.

+ Những chiếc vòng cổ, vòng tay, bắp tay, cổ chân : Đại diện cho vòng luân hồi, chỉ ra sự kết nối vĩnh viễn giữa Brahma và vũ trụ. Trang sức hình vòng có thể được sử dụng để tượng trưng cho sức mạnh và sự bất

diệt của Brahma. Nó như một cầu nối giữa người và vị thần, người xem tượng có thể đeo trang sức này, chạm vào nó hoặc cầu nguyện trước tượng để tạo ra một kết nối tâm linh. Trang sức có thể được coi như một đối tượng linh thiêng, mang lại sự tĩnh tâm, trầm mặc và sự tôn nghiêm trong tâm hồn người tìm kiếm sự sáng suốt và yên bình.

Trang sức trong điêu khắc tượng Brahma là một phần không thể thiếu để thể hiện các biểu trưng tôn giáo, tôn vinh và kết nối tâm linh. Các loại trang sức này có vai trò quan trọng trong việc mang lại sự sắc thái và ý nghĩa cho tượng và tạo ra một trải nghiệm tôn giáo sâu sắc cho người xem.

2.2.2 Biểu hiện quyền lực: Trong Mỹ Thuật điêu khắc Champa, trang sức cũng có thể là biểu tượng của quyền lực và sự lãnh đạo. Các vị vua và các nhà lãnh đạo quan trọng thường được miêu tả với những trang sức phức tạp và sang trọng, thể hiện địa vị và sự đẳng cấp của họ.

Hình 2. Thần Visnu ; Niên đại: Thế kỷ VII – VIII ;
Xuất xứ: Trà Kiệu, Quảng Nam
– nguồn: Bảo tàng Điêu khắc Chăm Đà Nẵng

Theo thần thoại Ấn độ, Visnu là vị thần mặt trời, đã từng đi qua vũ trụ chỉ bằng ba sợi chân tượng trưng cho ba giai đoạn của mặt trời: bình minh, giữa trưa và hoàng hôn. Trong ba vị thần tối cao của Hindu, Visnu có chức năng duy trì và bảo tồn sự sống. Trong điêu khắc Chăm, tượng Visnu không nhiều nhưng đều là những tác phẩm mang tính nghệ thuật và thẩm mỹ cao. Bức phù điêu này thể hiện Visnu đang ngồi trên lưng rắn Naga, thân rắn cuộn thành 9 khoanh như một đế vững chãi, chung quanh thần là 13 thân rắn vươn lên với 13 cái đầu rắn có đội mũ trùm đầu tạo thành một cái tán che cho thần. Bốn tay của thần cầm những vật biểu trưng, đó là: Chiếc gậy Kaudamoki biểu thị sức mạnh của trí thức, đĩa không đáy Chakra tượng trưng cho bánh xe mặt trời với các tia sáng và quyền năng sáng tạo – hủy diệt, chiếc tù và bằng ốc biển Sankha tượng trưng cho nguồn gốc sự sống và đóa hoa sen Padma hay quả cầu tròn (nay đã gãy). Ngoài ra bốn vật này còn tượng trưng cho bốn yếu tố đầu

ARTS

tiền cấu tạo nên vũ trụ: đất (chiếc gậy), lửa (đĩa không đáy), gió (tù và) và nước (búp sen).(2)

Trang sức có vai trò quan trọng trong tượng thần Visnu để thể hiện sự quyền lực và tôn quý của vị thần này. Dưới đây là một số biểu trưng quyền lực của trang sức trong tượng thần Visnu:

1. Mukuta (mũ đỉnh châu): Visnu thường được thể hiện đội một chiếc mũ đỉnh châu, biểu thị sự tôn quý và quyền lực. Mukuta thường được làm từ vàng, bạc hoặc đá quý và được thể hiện có nhiều tầng, kim cương hoặc các họa tiết phức tạp.

2. Hạt mala (dây chuyền): Visnu thường đeo dây chuyền dài có tên là hạt mala. Hạt mala thường được làm từ các viên đá quý nhưng cũng có thể được làm từ ngọc trai hoặc các vật liệu quý khác. Chúng biểu thị sự cao quý và sự thiêng liêng của vị thần Visnu.

3. Kangan (vòng tay): Trên tay Visnu, thường có một hoặc nhiều vòng tay được gọi là kangan. Kangan có thể được làm từ vàng, bạc, đá quý hoặc ngọc trai. Chúng thể hiện sự quyền lực và quyền uy của Visnu.

4. Đá quý và ngọc trai: Visnu thường được thể hiện mặc trang sức đá quý như ruby, sapphire, emerald hoặc ngọc trai trên áo và dệt vào dây chuyền và vòng tay của Ngài. Những đá quý này biểu thị tình cảm và tôn kính của con người dành cho Visnu.

Tất cả các trang sức này đóng vai trò quan trọng trong việc thể hiện sự tôn trọng và tôn kính đối với Visnu, cũng như truyền tải sự quyền lực và cao cả của vị thần này

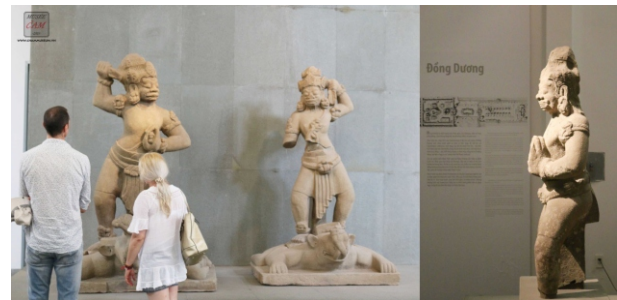
Hình 3. Hình Siva - Niên đại: Thế kỷ X –
nguồn : Bảo tàng Điêu khắc Chăm Đà Nẵng

Hình tượng Siva Nataraja đang thực hiện điệu múa Tandava trong điêu khắc đá Champa được thể hiện trong tư thế hình chữ S rất mềm mại, uyển chuyển. Thân mặc bộ trang phục đặc biệt với chiếc Sampot có ba vạt, một vạt phía trước và hai vạt phía sau gấp nếp hình zic-zắc, đeo thêm vòng trang sức phía ngoài được trang trí năm miếng lá (có lẽ bằng kim loại quý). (3)

2.2.3. *Mỹ thuật và vẻ đẹp*: Trang sức trong nghệ thuật Champa không chỉ là một phần của diễn giải tôn giáo và quyền lực, mà còn thể hiện sự tinh tế và vẻ đẹp tạo nên nghệ thuật tinh xảo. Chúng được chế tác với tài năng và cẩn thận, thể hiện sự tôn trọng và sự khéo léo của người sản xuất.

Hình 3-4-5-6. Trang sức trên các vị Hộ pháp –
Tài liệu chụp được ở Bảo tàng Điêu khắc Chăm Đà Nẵng

Nhóm tượng Hộ pháp tại phòng trưng bày Đồng Dương –
Bảo tàng Điêu khắc Chăm Đà Nẵng
(theo thứ tự từ trái qua phải: BTC 174 – BTC 175 – BTC 279).
Ảnh: Hòa Bình

Tất cả các tượng ở Đồng Dương, đều được thể hiện giống nhau trong tư thế giận dữ (Krodna), đều khoác trên người những bộ y và trang phục gồm một sampot với lớp vải có túi mà nếp xếp được diễn đạt một cách khác nhau, một bộ trang sức hình rắn đặc trưng: Naga-kundala (khuyên rắn đeo tai), Naga-keyura (vòng rắn đeo bắp tay), Naga-kankana (vòng rắn đeo cổ tay), Naga-katibandha (vòng rắn đeo thắt lưng), Naga-padavalaya (vòng rắn đeo cổ chân) và Naga-yajnopavita hay Naga-upavita (chiếc dây Balamôn hình rắn vắt trên người), đều đội một bộ đồ đội Kirita-mukuta hai tầng được trang trí bằng các chét hoa lớn, bàn tay không cầm vũ khí (trừ hai tượng của thêm cửa I) đều cùng làm động tác Vitarka mudra với ngón trỏ và ngón cái nối nhau, ngón thứ tư gấp lại, ngón thứ ba và ngón út duỗi thẳng... Và, thật đặc biệt, chính những “tiêu chí” đã được hình thành ở Đồng Dương đã trở thành khuôn mẫu cho hầu như tất cả các tượng Hộ pháp của Champa trong các giai đoạn và phong cách tiếp theo. (4)

Trang sức, như những mẫu trang sức khuyên rắn, vòng rắn và dây rắn, không chỉ đơn thuần là một phụ kiện trang trí mà còn là một tác phẩm nghệ thuật. Điêu khắc trên tượng Hộ Pháp Champa có cùng mục đích – thể hiện vẻ đẹp nghệ thuật và văn hóa Chăm. Các điêu khắc này có thể nằm trên các phần khác nhau của tượng, như chân, cổ hoặc thân, và thể hiện

hình ảnh con rắn – một biểu tượng quan trọng trong văn hóa Chăm. Sự tinh tế trong điêu khắc cùng với các chi tiết tinh vi khắc chạm trên tượng mang lại nét đặc trưng và vẻ đẹp đậm chất nghệ thuật.

Vẻ đẹp trong trang sức và điêu khắc trên tượng Hộ Pháp Champa thể hiện sự tinh tế, sự cân đối và sự tao nhã của những người nghệ nhân. Nó thể hiện cả sự kỹ thuật cao và khả năng sáng tạo của người nghệ nhân, cũng như giá trị văn hóa và tôn giáo của dân tộc Chăm.

Hình 6. Điêu khắc trên Đài thờ Trà Kiệu (Quảng Nam)
– nguồn: Bảo tàng Điêu khắc Chăm Đà Nẵng

Trang sức trong điêu khắc tượng Champa thể hiện sự mỹ thuật và vẻ đẹp đặc trưng của nghệ thuật Champa. Dưới đây là một số ví dụ về trang sức trong điêu khắc tượng Champa:

+ Nhẫn và vòng tay, vòng chân : Trang sức này thường được thể hiện trên các tượng Champa. Những món trang sức này thường được chạm khắc hoặc đính các viên đá quý và ngọc bích, với các hoa văn tinh tế và phức tạp. Chúng mang lại vẻ đẹp lung linh và độc đáo cho tượng Champa.

+ Hoa tai: Hoa tai trong điêu khắc tượng Champa thường có kích thước lớn và được tạo ra với các hình dạng và hoa văn độc đáo. Chúng thường được chạm khắc chi tiết và đính kèm các viên đá quý, tạo nên một vẻ đẹp nổi bật và quyền lực cho tượng Champa.

+Vòng cổ và dây thắt eo : Trang sức vòng cổ và dây chuỗi thắt ở eo trong điêu khắc tượng Champa thường có thiết kế tinh tế và phức tạp. Chúng thường được miêu tả như làm từ vàng, bạc hoặc đồng và được chạm khắc với các hoa văn truyền thống và hình ảnh của các vị thần. Những món trang sức này thể hiện sự quyền năng và tôn giáo của tượng Champa.

Trang sức trong điêu khắc tượng Champa mang lại vẻ đẹp tuyệt vời và cho thấy sự tinh tế và chế tác tinh vi của nghệ nhân Champa. Chúng không chỉ là những món đồ trang sức mỹ thuật, mà còn mang trong mình ý nghĩa sâu sắc và tôn kính đối với các vị thần và tín ngưỡng Champa.

2.2.4. Khám phá nhận thức đa chiều: Trang sức trong nghệ thuật Champa giúp mở rộng khám phá về đa

chiều của nhận thức người Cham và những giá trị tinh thần của họ. Nó có thể mang đến một cái nhìn sâu sắc và chiều sâu về tư tưởng, tôn giáo và triết lý của người Champa.

Hình 7. Rồng trong điêu khắc Champa –
nguồn: Bảo tàng Điêu khắc Chăm Đà Nẵng

Rồng là biểu tượng cho vương quyền của nhiều quốc gia ở phương Đông. Rồng trong điêu khắc Chăm thường được thể hiện rất ngộ nghĩnh, đó là kết hợp của nhiều con vật khác nhau. Đầu trông giống thú yếm quái Makara, mình và chân giống sư tử và đuôi trông như đuôi cá sấu. Rồng trong tư thế nằm chầu, hai chân trước đặt hướng về trước, hai chân sau đưa ngược lên trên tạo nên dáng vẻ rất ngộ nghĩnh. Chiếc vòng lục lạc đeo ở cổ khắc họa thêm nét sinh động, vui tươi. Miệng há rộng ngậm một hạt ngọc bên trong cho thấy ảnh hưởng của nghệ thuật Việt Nam thời Lý – Trần khá rõ nét trong giai đoạn này.(5)

Trang sức lục lạc đeo ở cổ Rồng trong điêu khắc Champa thể hiện một khái niệm nhận thức đa chiều của người Champa. Trong nghệ thuật Champa, các trang sức không chỉ được coi là một phần trang trí đơn thuần, mà còn chứa đựng những ý nghĩa sâu sắc về tín ngưỡng, quyền lực, và văn hóa của dân tộc này.

Trang sức lục lạc thường được làm bằng vàng, bạc hoặc các loại kim loại quý khác, với thiết kế phức tạp và tinh tế. Các hạt lục lạc này thường được xếp thành nhiều hàng, tạo ra một vòng xoắn quanh cổ Rồng trong điêu khắc. Mỗi hạt lục lạc mang ý nghĩa riêng, thể hiện một khía cạnh của tín ngưỡng, truyền thống, văn hóa hoặc tầng lớp xã hội. Khái niệm đa chiều trong trang sức lục lạc chỉ ra rằng người Champa có nhận thức sâu sắc về thế giới vật chất và tinh thần xung quanh mình. Những hạt lục lạc độc đáo này đưa ra thông điệp về sự phát triển đa phương diện của cuộc sống và mối quan hệ giữa con người và vũ trụ. Nó cũng thể hiện mối quan hệ tương tác giữa người Champa với thiên nhiên và nguồn sống của họ. Trang sức lục lạc đeo ở cổ Rồng trong điêu khắc Champa không chỉ là một phần trang phục và trang trí, mà còn là một biểu tượng đặc trưng của lòng tôn kính và sự kỳ vọng trong văn hóa Champa. Nó thể hiện tinh thần sâu sắc và khả năng cho người Champa nhận thức và hiểu biết về thế giới xung quanh họ.

Hình 8. Tượng Ganesha. Số kiểm kê: BTC 5, cao 95cm.
Ảnh: Paisarn Piamattawat, River Books

Theo thần thoại Ấn Độ, Ganesha là vị thần mang lại sự may mắn, có khả năng xoá bỏ những chướng ngại trong cuộc sống; tuy nhiên, thần cũng gây khó khăn cho những người không làm vừa lòng mình. Ganesha đồng thời là vị thần của sự thông thái, thần đã bẻ gãy chiếc ngà của mình để ghi lại bản trường ca nổi tiếng Mahabharata. Thần được các tín đồ Hindu giáo yêu mến và thờ cúng rộng rãi ở Ấn Độ và nhiều nước Đông Nam Á từ thời cổ đại. Champa, một vương quốc cổ từng toạ lạc ở miền Trung Việt Nam, đã để lại những di sản điêu khắc đá nổi tiếng mang đậm dấu ấn Hindu giáo, trong đó có pho tượng Ganesha ở tư thế đứng, được công nhận là bảo vật quốc gia vào ngày 31 tháng 12 năm 2020.

Trong đợt khai quật tại Mỹ Sơn năm 1903, nhà khảo cổ học Henri Parmentier và các cộng sự đã phát hiện pho tượng này tại tháp Mỹ Sơn E5. Tượng bằng sa thạch, thể hiện thần ở dạng đầu voi mình người, có chiếc bụng phệ, thân hình mập mạp, tạc ở tư thế đứng với chiều cao 96 cm. Thần chỉ có một chiếc ngà, trên trán có con mắt thứ ba. Thần đeo vòng cổ, vòng tay, dải hộ tâm và sợi dây răn quấn ngang từ vai xuống bụng. Trang phục là một sampot ôm hai chân, vạt trước dài với nhiều nếp xếp, bên ngoài phủ một lớp da hổ quấn quanh hông có thể nhận biết qua chiếc đầu hổ nằm dưới thắt lưng. Sampot được giữ chặt ở phần hông bởi một thắt lưng to bản có khoá được trang trí hoa lá đối xứng nhau. Từ khi nhập về Bảo tàng Điêu khắc Chăm năm 1918, tượng chỉ còn lại một cánh tay trái bên dưới, cầm cái chén với chiếc vòi đặt vào trong. (6)

Trang sức vòng cổ, vòng tay, dải hộ tâm và sợi dây răn quấn ngang từ vai xuống bụng, cùng với thắt lưng to bản và khoá trang trí hoa lá đối xứng nhau, tất cả trong điêu khắc tượng thần Ganesha Champa thể hiện sự khám phá và nhận thức đa chiều của người Champa một cách rõ ràng. Trang sức vòng cổ và vòng

tay đại diện cho sự thẩm mỹ và tình yêu với cái đẹp. Chúng có thể được làm từ vàng, bạc hoặc đá quý, tùy thuộc vào sở thích cá nhân và văn hóa người Champa. Dải hộ tâm và sợi dây răn quấn ngang từ vai xuống bụng có thể được xem như một biểu tượng của sự kết nối giữa tâm linh và cảm xúc con người. Hộ tâm đại diện cho trụ cột tâm linh, trong khi sợi dây răn tượng trưng cho các yếu tố như sức mạnh và cuộc sống. Sự liên kết này có thể thể hiện sự nhìn nhận đa chiều về tâm linh và nhận thức sâu sắc của người Champa. Thắt lưng to bản và khoá trang trí hoa lá đối xứng nhau cùng nhảy múa trên bề mặt tượng thần Ganesha. Đây có thể là một biểu tượng cho sự cân bằng và sự hoà hợp trong cuộc sống. Hoa lá có thể tượng trưng cho sự tươi mới, sự sinh động và sự môi trường tự nhiên.

Tổng thể, điêu khắc tượng thần Ganesha Champa với trang sức và trang phục đa chiều, từ vòng cổ, vòng tay, dải hộ tâm và sợi dây răn, đến thắt lưng to bản và khoá trang trí hoa lá, tạo nên một tác phẩm nghệ thuật phong phú và tinh tế, thể hiện sự khám phá và ý nghĩa tâm linh đa chiều của người Champa.

Trang sức trong Mỹ Thuật điêu khắc tượng thần Champa không chỉ là một phần của di sản văn hóa của người Cham, mà còn giữ vai trò quan trọng trong việc truyền thông và gắn kết cộng đồng người Cham ở Mỹ với nguồn gốc văn hóa của họ.

3. BÀN LUẬN

Trang sức trong Mỹ thuật Champa mang theo một thông điệp sâu xa về tôn giáo và vẻ đẹp. Thông qua các yếu tố biểu trưng, trang sức được sử dụng để tôn vinh tín ngưỡng thần linh và thể hiện sự kết nối giữa con người và thế giới tâm linh. Những hình ảnh của các vị thần và linh thần trên trang sức không chỉ là biểu tượng của đức tin mà còn là một cách để đưa con người gần hơn với thiên nhiên và vũ trụ. Trang sức trong Mỹ thuật Champa mang tính chất thánh thiện và được coi là một phương tiện để tạo dựng mối liên kết với tôn giáo và tín ngưỡng.

Ngoài việc tôn giáo, trang sức trong Mỹ thuật Champa cũng biểu trưng cho quyền lực. Như đã đề cập trong nghiên cứu, trang sức có thể là một biểu hiện của địa vị xã hội và tầng lớp, điều này đặc biệt đúng trong trường hợp của hoàng gia và quý tộc. Việc điêu khắc trang sức trên các bức tượng thần linh cũng thể hiện được địa vị cao quý của các vị thần.

Mỹ thuật Champa cũng nhìn nhận trang sức như một biểu hiện của vẻ đẹp và sự sáng tạo. Trang sức được tạo ra với sự tỉ mỉ và các chi tiết phong phú, thể hiện chất lượng nghệ thuật cao. Ngoài việc chỉ dừng lại ở mục đích trang trí, trang sức trong mỹ thuật Champa đạt đến một tầm cao mới trong việc thể hiện vẻ đẹp và

sự sáng tạo thông qua kỹ thuật mỹ thuật độc đáo và sự chọn lọc các chất liệu. Nhìn chung, vẻ đẹp của trang sức trong mỹ thuật Champa không chỉ đạt đến mức độ thẩm mỹ mà còn chứa đựng giá trị tâm linh và văn hóa sâu xa.

4. KẾT LUẬN

Từ nghiên cứu về vai trò và thông điệp của trang sức trong Mỹ thuật Champa, ta nhận thấy rằng trang sức mang trong mình những ý nghĩa và giá trị không chỉ về tôn giáo và quyền lực, mà còn về mỹ thuật và vẻ đẹp. Trang sức biểu trưng cho tôn giáo trong mỹ thuật Champa thể hiện sự kết nối giữa con người và tín ngưỡng thần linh, trong khi đó cũng đóng vai trò là biểu tượng của quyền lực và địa vị xã hội. Đồng thời, trang sức trong mỹ thuật Champa còn là một cách để thể hiện vẻ đẹp và sự sáng tạo, tạo nên những kiệt tác nghệ thuật độc đáo và đậm chất văn hóa.

Bên cạnh đó việc khám phá và nhận thức đa chiều của trang sức trong Mỹ thuật Champa, ta hiểu được sự ảnh hưởng và giá trị của nó trong văn hóa Champa và văn hóa chung của vùng Đông Nam Á. Việc bảo tồn và nghiên cứu về trang sức trong mỹ thuật Champa cũng là một cách để bảo tồn và phát triển di sản văn hóa đa chiều của người Champa và đóng góp vào sự thịnh vượng và mang tính bền vững của văn hóa này.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Theo chú thích về pho tượng Braham của Phòng trưng bày Tháp Mẫm – Bảo tàng điêu khắc Chăm Đà Nẵng – Tang Web: <https://chammuseum.vn/QLHVXemhienvat.aspx?IDHV=13&TEN=Brahma>
2. Theo chú thích về pho tượng Visnu của Phòng trưng bày Trà Kiệu – Bảo tàng điêu khắc Chăm Đà Nẵng – Tang Web: <https://chammuseum.vn/QLHVXemhienvat.aspx?IDHV=8&TEN=Visnu>
3. Theo chú thích về pho tượng Siva của Phòng trưng bày Đà Nẵng – Bảo tàng điêu khắc Chăm Đà Nẵng – Tang Web: <https://chammuseum.vn/QLHVXemhienvat.aspx?IDHV=16&TEN=Siva>
4. “Pho tượng Mã Chù và hệ thống tượng Hộ pháp Chăm (phần 1)”- Tác giả: Ngô Văn Doanh (Bài được đăng trên Mục nguyên cứu – Trao đổi của trang Web: <https://chammuseum.vn>)
5. Theo chú thích về pho tượng Ròng của Phòng trưng bày Tháp Mẫm – Bảo tàng điêu khắc Chăm Đà Nẵng – Tang Web: <https://chammuseum.vn/QLHVXemhienvat.aspx?IDHV=13&TEN=Brahma>
6. “ Ganesha – Từ thần thoại đến điêu khắc “ – Tác giả: Nguyễn Hoàng Hương Duyên (Bài được đăng trên Mục nguyên cứu – Trao đổi của trang Web: <https://chammuseum.vn>)